

ПИСАЦ У КРИТИЧКОЈ ПРОЦЈЕНИ СЕБЕ

Проживљено остаје запамћено, остају мнемске слике сложене у мраку несвјесног, одакле каткад праве пробоје до свјесног; сјећањем их освјетљавамо и листамо. Прошли лијепи доживљаји, радосни тренуци често, кад је свјесном потребна потпора, охрабрење, нека самопотврда, лако као лептирови узлијећу а нечујним замахом крилаца додају новој самоспознаји подстицај и смисао. Опоре, ружне, трагичне доживљаје, оне иза којих остају ожиљци, психа потискује у дубину несвјесног одакле се могу покренути новом траумом, пробити у свјесно у виду нежељених и непријатних сјећања. Не волимо ни да их памтимо, ни да их се присјећамо, али упркос остају жаришта манифестујући се као хронични бол. Но, психа успијева да током сазријевања прави компромисе, мири контроверзе, поравњава, гради личност и особине на основу којих постајемо препознатљиви.

Оно што је у памћењу, у савјести остало као гријех, као грешан чин према некоме, то се у личносни склоп уграђује на специфичан, непојмљив или тешко појмљив начин. Због тога га и вреднујемо на посебан начин. Током живота, нарочито у стањима интроспекције, кад се преиспитујемо и вагамо оно што смо остварили, а том завиривању у себе највише смо склони у старости, носимо осјећај да нам је у личносној грађевини један темељац трошан, а кад се суочимо са догађајима из окружења који нас подсећају да смо слично и сами поступали, онда се огласе велика звона у савјести. Тада се кајемо, спремни смо на испаштање. То је свјесно схватање и прихватање одговорности, наша кушња у којој се крије склоност самомучењу. Ту има и несвјесног, оних елемената у психичком склопу који дјелују по својој аутономности; из

њих може да резултира нагао и непромишљен чин, али че-
шће остају затворени проузрокујући неуроцу. (Овдје већ
осјећам сврбеж у унутрици, раздражујем се кад ми разми-
шљање одлута у општости.)

Знам да мој алтруизам, емпатија, што су страници за
лијеви србски израз саосјећање, не проистичу само из етике
и медицинске струке, већ и из мога карактера - једноставно
су моја потреба, нешто чему ми биће тежи. У младости није-
сам размишљао о томе гдје ми се коријене склоности, шта се
иза њих крије као погонска енергија, ишао сам за унутра-
шњом предодређеношћу. У старости помишљам да сам раз-
открио неке скривености, успио да их предочим; закључио
сам да таквим чиновима и тежњама моја психа оправдава се-
бе, хоће да се прикаже бољом, грешке из младости угради
као поуку која ме упућује ка добру, хоће саосјећањима са
болесним и немоћним да окајава гријех. Да ли је баш тако?
Психа је комплексна, моја мени велика непознаница, многе
њене бљескове што избијају из мождане функције не могу
да разумијем, а каткад ни да контролишем, али задовољан
сам кад лијепа мисао, идеја постане чин, више кад је то моја
реакција на спољашњи изазов, али сам збуњен, чак се згра-
жавам од подбуњивања скривених порива, скаредних мисли
и слика. Уморан сам од рвања са лукавствима ума. Од ста-
рих Грка остало нам је вјеровање да у души владају два
принципа - дионизијски (жеља за животом, уживањем; ту се
смјешта задовољавање нагона, подлијегање страстима, тузи,
жудњи и мноштву садистичких порива), и аполонијски (те-
жња ка душевном миру и хармонији). Имао сам, да, имао
сам тих стања душевног спокојства, налазио сам га у саосје-
ћању са тешким болесницима, у помагању невољним, а под-
стицали су га њихови благослови, али и убацивао се дослов-
но главачке у животна задовољства. У задовољствима сам
налазио одушак, психа ми се одмарала од напорног лекар-
ског рада, од сталне приправности, од мучних призора дугог
боловања и умирања неизлечивих болесника, а било је и не-

чег што се на то паразитски наслањало – дуго вјетреће интелекта.

Доста напора ја-интегратив мора да улаже да би уравни-тежио функционисање психе, увео је у оно што називамо нормалним током. Тада сврсисходне чинове, саосјећајне полете можемо схватити као побједу наше добре стране. А није ли то исто, само мало друкчије, кад наслућујемо да нам савјест добротинама хоће да учини неважним или мање важним гријехове којима смо у неким искушењима подлегли. Може се то стање, та склоност моралном искуљењу, посматрати и у контексту праотачког пада у гријех, као човјеково архетипско испаштање гријеха. Може, може, но мислим да у овом мом самоанализирању, које се лукаво смјешта у начелна разматрања, у колективно чување моралне чистоте – није битно како дјеловање савјести сагледавам, важније је да тиме у процесу самоисповиједања, уравнотежававам морални и емоционални интегритет.

Ипак, морам се извући из ове самопосматрачке заврзламе, поједноставити ствари. Ако пођем од питања шта хоћу, онда ће ми се отворити путеви – како и куда. Шта хоћу? Хоћу да у овом писању будем искрен, да што је могуће искреније сучељавам свој живот и друге судионике који су се у њега уградили. Наравно, одмах се намеће питање: шта значи бити искрен? Значи ли то објелодањивање интимае, оних животних догодовштина које писци обично склањају од јавности, а које су у сржи њихове животне драме? Склањају их из списатељске скромности или због зазирања од читалаца? Чини ми се да је разлог понајприје у њиховом схватању себе као писца - да они, њихова личносна опредјељења и уопште лични назори морају бити изван и теме и садржаја књиге. Да ли је то могуће?, и зашто је непожељно да писац буде предмет самопосматрања? Кажу, стваралаштво пишчево не продукује се на себе, ни у себи већ на стваралачком предмету. Тај тзв. вриједносни пишчев однос према самом себи и не може бити вриједносни однос у буквалном смислу јер му је његово ја несхватљиво и самим тим такав стваралачки акт

биће промашен, у старту је нереалан. Ако је тако, онда се ја питам гдје је писац, каква је његова вриједносна и естетска позиција ако пише у првом лицу, ако је он сам главни јунак романа. Смјешта ли се на позицију посматрача са стране, себе види као предмет посматрања? Нешто се ту не слаже. Ипак мислим да се при писању, као стваралачком чину, из писца стално одлива његова интима, уграђује се у књижевне јунаке као да је њихова; како другачије видјети однос писца и ликова до као међусобно прожимање, преливање психичке енергије по принципу спојених судова; то се догађа чак кад ликови плутају у свијету иреалија, што је плод пишчеве фикције, и кад ликови исказују патолошке пориве. Опет је и ту поигравање пишчеве уобразиље, трагање за човјековом сјенком. Писац крчи шуму недоумица да би дошао до само-спознаје. У томе не успијева, али ја се тјешим чињеницом да је довољно и то што сам на том путу.

Не видим никакве разлоге да о себи не могу писати, нити заирем од тога да ће моја интроспекција бити осуђена на неуспјех. Свјестан сам да ћу у том послу пливати на површини, да ће ми оно дубинско што се скрива у тами несвјесног, моје подземље остати недоступно. Можда је и боље тако: ако останем на нивоу исповиједања, макар ће моје ја, моја старачка психа, извагати животне грешке, ући ће растеређена у посмртну оностраност. Надам се! Чињеница да ми свјесно тражи праведност, да моје биће тежи праведном просвјетљењу, пријатна је сама по себи, угодно се гнијезди у расположењу. Не у смислу јачања свјесности о својој праведности већ искључиво у сврси избацивања отрова из себе. Зар није грешна и сама чињеница да стара особа умире са теретом гријеха у себи?

Ипак, овдје сам у недоумици: Зашто ми сада савјест узнемирују гријехови из прошлости? Могући одговор је збуњујући. У пракси, у животу помагао сам болесним и немоћним, неки од њих били су ми дубоко захвални, благосиљали су ме. У том послу добра страна моје личности остајала је будна. Свети оци кажу да зло постоји да се не би успавало